

Ratko Dušević
Ana Dujmović
Tara Grbčić
Goran Casalonga

MATURA – ISPIT ZRELOSTI **... o 155. obljetnici ...**

Sažetak: U radu se prikazuje povijesni slijed razvoja gimnazijskog obrazovanja s posebnim osvrtom na uvođenje i realizaciju mature – ispita zrelosti sredinom XIX. stoljeća, koja je gimnazijalcu otvarala vrata Sveučilišta. Uočili smo postupnost uvođenja mature- ispita zrelosti, što je uvjetovano političkom voljom vlasti i potpunosti tadašnje gimnazije učiteljskim kadrom. Osvrnuli smo se na odgoj, koji je vrlo bitan u procesu obrazovanja i u izgradnji pozitivne učeničke ličnosti za opće dobro zajednice. Istraživanje je provedeno u arhivu Prve sušačke hrvatske gimnazije i Školskom muzeju u Zagrebu te uz pomoć navedene literature kao i razgovorom sa živućim maturantima.

Ključne riječi: gimnazija, matura-ispit zrelosti, predmetna nastava, odgoj

Uvod

Zgrada Prve sušačke hrvatske gimnazije u Rijeci među svojim zidovima čuva segment prošlosti gimnazijskog odgoja i obrazovanja za sadašnje i buduće naraštaje gimnazijalaca i povjesničara istraživača. Odlazak u arhiv uvijek uspijeva zainteresirati učenike nekim novim otkrićem o prošlosti naše gimnazije i hrvatskoga školstva. Tako je bilo i ovoga puta.

U jednom od mnogobrojnih posjeta našem arhivu naišli smo na zapise ravnatelja Gimnazije o uvođenju sedmoga i osmog razreda u gimnaziji, o *maturi – ispitu zrelosti* te na fotografije profesora i gimnazijalaca iz devedesetih godina devetnaestoga stoljeća. Baš ovi arhivski spisi iz 1895. ponukali su nas saznati više o počecima *mature* u našoj gimnaziji te uopće u Hrvatskoj. Slijedom toga, uz pomoć naše ravnateljice došli smo do Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu koji nam je ustupio na uvid školske zakone s kraja četrdesetih godina devetnaestoga stoljeća. U njima smo pronašli sve o budućem ustroju moderne gimnazije pa tako i o *maturi*. Ujedno su nam ponudili i relevantnu literaturu, na čemu im posebno zahvaljujemo.

Kako se približava ponovno uvođenje državne mature, kao odskočne daske za fakultet, odlučili smo istražiti kako je matura izgledala u prošlosti, koje je mijene tijekom stoljeća doživljavala, što je značila za ondašnje maturante i kako su oni doživljavali taj životni ispit.

Ovo istraživanje otvorilo nam je vrata u povijest ondašnje škole - gimnazije i mature – ispita zrelosti, ali i srca ljudi, kao što su gospoda Vladimir Jenko i Maks Peč, bivši učenici i maturanti naše gimnazije. Prvi obilježava 102. godinu života i osamdeset i petu obljetnicu mature, a drugi 96. godinu života i sedamdeset i petu obljetnicu mature. Oni su nam ljubazno pružili uvid u to svoje životno razdoblje, što smo zabilježili kamerom, ispričavši kako je izgledao život srednjoškolaca nekada i ujedno podijelili s nama uspomene iz, kako kažu, najljepšega doba svakoga gimnazijalca. Začetke mature - ispita zrelosti nalazimo, dakle, u devetnaestome stoljeću. Svjesni smo činjenice da je matura u prošlosti bila pomalo bauk za maturante, ali i otvoreni put prema sveučilištu. Sada, kada je ona i pred nama, mislimo da je ne trebamo pretvarati u nepremostivu prepreku, ipak nas ona uvodi u svijet odraslih.

Ratio ...studiorum /Moderna klasična gimnazija

Srednjovjekovni školski sustav slijedi klasičnih sedam *Artes liberales* (*slobodna umijeća*) podijeljen na: *trivij* (literalni smjer)-gramatiku, retoriku, dijalektiku (logiku), a zatim slijedi fakultet -"artium" (filozofski fakultet) i *kvadrivij* (znanstveni smjer) - aritmetiku, geometriju, glazbu i astronomiju te fakultet - "scientiarum" (fakultet znanosti). Učenici i studenti, stjecajući znanje, postupno su mijenjali političke, društvene, socijalne i kulturne prilike, čemu je doprinijelo i otkriće tiskarskog stroja, humanizam i renesansa, zemljopisna otkrića, znanstvena otkrića, reformacija i katolička obnova. Sve je ovo vodilo prema promjenama u procesu odgoja i obrazovanja u sljedećim stoljećima, vođeno krilaticom: *scientia est potentia*-znanje je moć.

Klasično obrazovanje u Europi, pa tako i u Hrvatskoj, iz kojeg se razvila moderna klasična gimnazija, utemeljili su isusovci 1599. svojim školskim sustavom *Ratio atque studiorum Societatis Jesu*, poznatijim kao *Ratio studiorum* (*Osnova učenja*). Ovaj sustav razlikovao je "niži stupanj" (*studia inferiora*) i "viši stupanj" (*studia superiora* ili *superiores facultates*). Naziv "gimnazija" u početku se odnosio na cjelokupno školovanje (niže i više studije) da bi se kasnije naziv "gimnazija" upotrebljavao samo za "niže studije", odnosno *studia inferiora*, a za "viši studij" *akademija*. Isusovačka gimnazija imala je pet razreda, odnosno stupnjeva: *infima*, *media*/gramatica, *suprema*/syntaxis, *humanitatis*/ poesis, *rethoricae ili principistae*/ rethorica. U pravilu, gimnazija je imala šest razreda, ako se uzme da je prvi stupanj (*Infima*) trajao dvije godine, kojim se stjecala osnovna pismenost latinskog jezika koji je bio nastavni jezik. *Studia superiora ili superiores facultates* - "viši studiji" - sastojala se od *cursus philosophiae* koji je trajao tri godine i *facultas theologiae* s trajanjem četiri godine.

Ratio studiorum ostao je na snazi do ukidanja isusovačkog reda 1773. godine. Prije ukinuća reda, carica Marija Terezija školstvo je proglasila "politikum", tj. *državnom stvari*. Nakon nekoliko prijedloga prihvaćen je

"Allgemeine Schulordnung" - "Sveopći školski red" koji je uvjetovao postupno laiciziranje škola, pogotovo nakon ukidanja isusovačkog reda (1773.), no utjecaj crkve i dalje je prisutan u odgoju i obrazovanju mladeži. U Zagrebu je 1776. osnovan "Districtus studiorum Zagrebiensis" - Zagrebački školski okrug, kojemu je bilo podređeno školstvo u Hrvatskoj, od osnovnih-pučkih, srednjih-gimnazija, građanskih i realnih učionica i Akademije, na čelu kojega je bio Vrhovni školski ravnatelj, neposredno podložan hrvatskom Kraljevskom namjesničkom vijeću. Međutim, ubrzo mađarska vlada 1777. godine izdaje "Ratio educationis...regnum Hungariae et provincias eidem adnexas" - "Pravilo odgoja i svega učenja u školama Ugarske i njoj pridruženih zemalja" po kojemu su gimnazije imale pet razreda ili godišta, tri niža - gramatička (*classis grammaticae*: principia, grammatica, syntaxis), koji su pružali opću izobrazbu i dva viša - humanistička (*classis humanitatis*: poetica, rhetorica), čiji program je odgovarao višem stupnju obrazovanja. Između osnovne-pučke škole i gimnazije uvedeno je još jedno godište-*normalka*, gdje su učenici bili podučavani iz osnova latinskoga jezika, koji je u nižim razredima gimnazije bio glavni predmet, a u višim razredima nastavni jezik. Ovo je učeniku omogućavalo, uz prijamni ispit, nesmetani ulazak u gimnaziju.¹ Novi školski propisi iz 1805. godine", Politische... Erbstaaten" - "Školski ustav za njemačke škole u c. i k. nasljednim zemljama" i "Ratio educationis" iz 1806. godine, potiču oblikovanje gimnazija sa šest razreda u kojima su prva četiri razreda nazvana *gramatičkim*, a preostala dva *humanističkim razredima*. Premda se sadržaji nastave nisu bitno mijenjali, pooštrene su odredbe o ponašanju učenika izvan učionica.^{2 3} Ove odredbe ostale su na snazi u cijeloj Hrvatskoj sve do 1849. godine, osim u vrijeme francuske vlasti.

Za vrijeme francuske vlasti, u Dalmaciji, odnosno u Ilirskim provincijama, školstvo je bilo uređeno po francuskim zakonima pa tako i u Riječkoj gimnaziji. One su preimenovane u *liceje* koji su imali *niže odjele* (gimnazije), u kojima se podučavala gramatika i lijepa književnost i *više odjele*, u kojima se podučavala filozofija, medicina, pravo i prirodne znanosti. Nakon povlačenja Francuza, 1813. godine, čini se da se nije bilo teško vratiti organizacijskoj strukturi austrijskoga školskog sustava gimnazije (4 gramatikalna +2 humanitarna razreda) i nastavnim programima koji su važili do 1809./10. godine.^{4 5} Ipak, nastavni je program "očišćen" od filozofije i prirodnih znanosti, njemački je jezik postao nastavni jezik, da bi ubrzo bio uveden mađarski jezik, kao (obvezni) nastavni predmet, dok se hrvatski jezik uopće ne spominje. Čudorednost (Moribus) i Vjeronauk uče se u svim

¹ Testimonium de progressu, moribus et doctrina...Iz povijestisušačke gimnazije, dr. Andrija Rački, Primorski Štamparski zavod d. d. Sušak

² Dragica Gršić, Kraljevska gimnazija karlovačka (1766.-1884.) str. 48., Karlovac, 2007.; Prva gimnazija Varaždin, str. 23.

³ Hrvatski školski muzej, Monografija, Klasične gimnazije u Hrvatskoj

⁴ Isto

⁵ Arhiv PSHG, Statut Kraljevske više gimnazije u Rijeci

gramatičkim i humanističkim razredima. Učitelj i dalje vodi jedan razred u kojemu predaje sve predmete.

Svakako trebamo napomenuti da su u prvoj polovici XIX. stoljeća djelovale u Hrvatskoj (bez Dalmacije) gimnazije u Zagrebu, Rijeci, Varaždinu, Požegi, Karlovcu, Senju, Osijeku i Vinkovcima, gdje se mogla obrazovati naša mladež. U tako ustrojenim gimnazijama svrha je odgoja i obrazovanja da se mladež pripremi za odgovarajuće državne dužnosti, javni posao i službu.⁶

Osnova za organizaciju austrijskih gimnazija i realki

Nova reforma školstva u Austrijskom carstvu, pa tako i u Hrvatskoj, uslijedila je 1845. godine prema naredbi cara Ferdinanda V., nazvana "Systema scholarum elementarium" (Sustav osnovnih škola), autora Franza Exnera i Hermana Bonitza, za ministra bogoštovlja i nastave grofa Lea Thuna,⁷ a u Hrvatskoj je, uz manje izmjene, ona važila do donošenja hrvatskog autonomnog školskog zakona 1874. godine.⁸ Isti autori, zbog novonastalih političkih prilika, sve do 1849. godine radili su na "*Entwurt der Organisation der Gymnasien...- Osnova za organizaciju austrijskih gimnazija i realki*", da bi ona poslala važeći dokument u Carevini za reformu školstva 1854. godine. Cilj reforme gimnazije bio je da gimnazija, iz škole za učenje klasičnih jezika preraste u školu općega obrazovanja, koja će biti dobra podloga za studiranje na sveučilištima. Da bi gimnazije postale prave škole prilagođene izazovima društva postrevolucionarnim zbivanjima (liberalne ideje) te učenike odgajale za život i davale im opću izobrazbu, pripremale ih za studij ili rad u državnoj službi, uz tradicionalne predmete, klasične jezike, povijest, zemljopis i matematiku, u program su ušli i predmeti prirodnih znanosti sa znatnim fondom sati. Latinski je kao nastavni jezik trebao biti zamijenjen "zemaljskim" jezikom, gdje u zemlji gimnazija djeluje. U zemljama Carstva, gdje su postojale nacionalno i jezično miješane sredine, "Osnova..." je predviđala dvojezičnu nastavu. Tako su latinski i njemački jezik postali obvezatni predmeti. Gimnazije su trebale postati osmorazredne škole s podjelom na četiri niža i četiri viša razreda. Niži razredi, tzv. mala ili niža gimnazija, mogli su djelovati kao samostalna škola.⁹

Na kraju više ili gornje gimnazije polagala bi se matura – ispit zrelosti. Nužnost maturalnih ispita je utvrđivanje ukupnog znanja gimnazijske mladeži koja se usmjerava prema sveučilištu, čiji je cilj razvoj znanstvenog duha na temelju stečenoga gimnazijskog znanja. Svakako je ispit zrelosti trebao omogućiti nesmetani upis na sveučilište, u suprotnome, njegovo provođenje bilo bi besmisleno.¹⁰ "Osnova..." propisuje održavanje ispita zrelosti uz

6 Arhiv PSHG, Statut Kraljevske više gimnazije u Rijeci

7 dr. M. Gross, Počeci moderne Hrvatske, Globus/Zagreb

8 dr. Andrija Rački, Iz prošlosti sušačke gimnazije, HŠM, Monografija Klasične gimnazije u Hrvatske

9 Hrvatski školski muzej, Entwurt...

vođenje zasebnih zapisnika, s općim podacima o učeniku i ocjenama. Po "Osnovi..." u nastavni plan ušli su ovi predmeti: Vjeronauk (Nauka o vërozakonu), Jezikoslovlje i književnost: materinski jezik; staroslavenski, latinski i grčki jezik s čitanjem klasičnih djela, Povijest i zemljopis, Početna matematika: geometrija s risanjem(samo u donjoj gimnaziji), Prvi temelji naravopisa (naravoslovlje) i siloslovlje (fizike), Pjevanje, Tjelesni i vojničko vježbanje, Kraso-i hitropis, Risanje kao slobodni, koji se učeniku stavljaju na volju.¹⁰

Živi jezici: francuski, talijanski, engleski predavali bi se obvezno. Nastavni predmeti u nižim gimnazijama trebali su se poučavati na "sasvim popularan i praktičan način", a u gimnazijama na "više znanstveni način", na "zemaljskom jeziku", kako bi se mladež dobro pripremila za sveučilišne studije. Razredna nastava trebala je biti u nižoj gimnaziji, a predmetna nastava u višoj gimnaziji gdje su sada nastavnici trebali biti stručnjaci za pojedini predmet.¹¹

Školski je život gimnazijalaca bio uređen *Disciplinskim zakonom za hervatsko-slavonske gimnazije*.¹² U njemu su određena pravila ponašanja gimnazijske mladeži u odnosu prema školi, crkvi i načinu življenja izvan škole pa čak i zabave. Učenici su bili dužni ustati kad nastavnik ili netko stariji ulazi u razred ili izlazi iz razreda. Usvojeno gradivo na satu trebali su kod kuće ponoviti da bi idući sat bili spremni. Svojim odijevanjem i ponašanjem trebali su ostavljati dojam uljudnih i obrazovanih mladića. Svako neuljudno ponašanje u školi ili na ulici, ukoliko se otkrije, kažnjavalo bi se ukorom, šibom ili zatvorom. Odlazak u krčme, plesove i kazalište bilo je strogo zabranjeno, što je podrazumijevalo i isključenje iz gimnazije. Sve ove odredbe, uz manja ublažavanja, vrijedile su do reforme - "Šuvarijade", početkom 70- ih godina 20. stoljeća.

Međutim, "Osnova..." nije u potpunosti primijenjena zbog uspostave Oktroiranog ustava, a zatim i zbog neoapsolutizma (Bach) u Austrijskom carstvu te je nastavni jezik u višoj gimnaziji postao njemački.

Reforma je propisivala trogodišnji studij za gimnazijske profesore sa strogim ispitima. Na početku, u gimnazijama, bili su rijetki nastavnici osposobljeni za pojedini predmet, kako je reforma propisivala, već su to bili nastavnici-suplenti (pomoćnik/početnik), koji su nakon jedne nastavne godine u razredu morali pokazati teorijske i praktične sposobnosti za podučavanje. Unaprijeđen u status privremenog učitelja, uslijedio je sada njegov trogodišnji rad uz praćenje ravnatelja i nadzornika te dobivanje statusa "pravog učitelja" i konačno "namještenog učitelja", što je donosilo veća primanja; standard i veći ugled na društvenoj ljestvici.

10 Isto

11 Isto

12 Arhiv PSHG uRijeci

Osnova temeljnih pravilnih javnog obučavanja za Hrvatsku i Slavoniju

Hrvatski narodni preporod bitnom je sastavnicom svoga djelovanja smatrao prosvjeđivanje s posebnim naglaskom na unapređenje školstva. Posljednji hrvatski staleški Sabor sastao se uoči revolucionarne 1848. godine. Najznačajnija odluka za školstvo bila je ona 23. listopada 1847. godine, kojom se umjesto latinskog u sve urede i škole uvodi hrvatski jezik, a također svi spisi upućeni iz Beča ili Budimpešte imaju biti izdani na hrvatskom jeziku. Zakonski prijedlog o modernizaciji i unapređenju hrvatskog školstva preuzeo je odjel za bogoštovlje i nastavu na čelu s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim, koji je izradio prvi hrvatski školski zakon: "*Osnova temeljnih pravila javnog obučavanja za Hrvatsku i Slavoniju*". "Osnova..." je bila upućena 1. rujna 1849. godine svim školama da bi se nastavnici što bolje upoznali s njom te da bi što prije bila temelj novoga obrazovanja.¹³

Tako je "Osnova..." predviđala mnoge promjene u gimnazijama i drugim školama. Osnovni cilj ovoga zakona za gimnazije je: viši stupanj općega obrazovanja temeljen na klasičnim jezicima i književnosti, priprava za sveučilišne studije, a za one koji odluče da neće studirati, da steknu takvo" izobraženje, koje je u mnogim životnim prigodama nužno i dovoljno".¹⁴

"Osnova..." je bila izrađena u duhu onodobnih europskih školskih reformi, na uzorku navedene reforme austrijskog školstva i reorganizacijom gimnazija u "8 klasah" te se naše školstvo stavilo na razinu srednjoeuropskoga. U "Osnovi..." kao nastavni jezik predviđa se isključivo hrvatski jezik, koji je sada trebao zamijeniti latinski ili tuđinske nastavne jezike, a time doprinijeti učvršćenju ideja Hrvatskog narodnog preporoda i u obrani hrvatske nacije od nadolazećeg neoapsolutizma. Dakle, svrha je njena "...da će slobodom i probuđenom narodnosti duhom ojačana snaga naroda, te oduševljenje za čast i sreću premile domovine...Osnova sadržava samo glavna pravila sustava javnog obučavanja;...će k tomu pomoć pružiti krepko sudelovanje učiteljskog stališa".¹⁵

Prema "Osnovi...", u svrhu javnog poučavanja uspostavljaju se: pučke učionice kojima je cilj potaknuti sposobnost i napredak svakom građaninu; srednje učionice imaju zadaću poticati svestrano znanje za pojedince u državnim i inim poslovima. One se dijele na građanske i realne učionice kojima su cilj živući jezici i k tome osobito materinski jezik. Gimnazija će imati osam razreda, a dijelit će se na licej ili čovjekoslovlje - gornju ili višu i gramatičku ili slovničku - donju, malu ili nižu gimnaziju. Njezina je zadaća u svestranoj izobrazbi jezikoslovlja i klasičnih jezika te matematike, prirodoslovlja i dogodovštine, podučavati. Obje vrste škola trebaju učenike

13 dr. M. Gross, Počeci moderne Hrvatske, Globus/Zagreb

14 Cuvaj, n. dj. str.226., 227. i 232.

15 Hrvatski školski muzej, Osnova...

pripremati ...za visoke sebi srodne učionice pripravljati.¹⁶ Ujedno, u sustavu obrazovanja su moguće sveučilište, umjetnički i tehnički zavodi. Pučke učionice, te gimnazija u nas samo bitne promjene i znatna poboljšanja iziskuju, ostale versti srednjih učionah, te visoke učione tekar se u život uvesti moraju.¹⁷ Nadalje se propisuje da su gimnazijalci nakon završenog gimnazijskog školovanja dužni položiti poseban ispit "*o potrebnoj zrelosti i razboritosti podverći*"¹⁸ kao uvjet za upis na sveučilište i visoke tehničke škole.

Prema "Osnovi..." predmeti podučavanja su sljedeći:

1. Vjeronauk (Nauka o verozakonu)
2. Jezikoslovlje i književnost: a) materinji jezik b) staroslavenski, latinski i grčki jezik s čitanjem klasičnih djela c) za buduće bogoslove hebrejski jezik d) kao slobodni predmeti mogu se predavati sva slavenska narječja, zatim njemački, francuski, talijanski, engleski jezik...
3. Povijest i zemljopis
4. Početna matematika, geometrija s risanjem(samo u donjoj gimnaziji)
5. Naravopis s temeljem naravoslovlja (fiziologija), pokusno siloslovlje (eksperimentalna fizika)
6. Pjevanje, tjelesni i vojničko vježbanje
7. Kraso-i hitropis, risanje kao slobodni, koji se učeniku stavljaju na volju

Svi predmeti, osim staroslavenskoga, grčkog i hebrejskog jezika, predaju se od prvog razreda.

Međutim, zbog novonastalih političkih prilika u Monarhiji i uvođenja Bachova apsolutizma, car Franjo Josip 24. listopada 1850. godine odobrava uspostavu privremenih zemaljskih školskih oblasti, a ministar Thun 2. studenog 1851. godine donosi *Naredbu ministarstva bogoštovja i nastave u obziru postavljenja privremene zemaljske školske oblasti za krunovinu Hrvatsku i Slavoniu*, pa je "*Osnova temeljnih pravilah javnoga obučavanja za Hrvatsku i Slavoniu*" ostala tek zakonodavni pokušaj samostalnog uređivanja hrvatskog školstva.

Carska odluka o konačnoj reformi gimnazije donesena je 9. prosinca 1854. godine, a naredba o uvođenju njemačkog kao nastavnog jezika u više gimnazije 22. kolovoza 1854. Zagrebačka gimnazija prva je počela djelovati po Exner-Bonitzovoj reformi na temelju carske odluke u školskoj godini 1850./1851., kao osmogodišnja gimnazija. Dvogodišnji studij filozofije na zagrebačkoj Kraljevskoj akademiji sada je priključen gimnaziji i obavljene su glavne pripreme za novi gimnazijski nastavni program.¹⁹ Gornje ili više gimnazije trebale su još djelovati u Senju, Osijeku i Karlovcima (Srijemski

16 Hrvatski školski muzej, Osnova...

17 Hrvatski školski muzej; Osnova...

18 Hrvatski školski muzej; Osnova...

19 Isto

Karlovcu). Donje ili male gimnazije predviđale su se u Karlovcu, Varaždinu, Križevcima, Petrinji, Mitrovici i Zemunu.

Usljedila je matura, s tim da su privremeno pismeni ispiti polagani u Zagrebu, a usmeni u Ljubljani. Prelazak iz šestorazredne u osmorazrednu gimnaziju, po odobrenju vlasti, te matura u ostalim gimnazijama uvođila se postupno²⁰, kao u Splitu, Zadru i Senju.

Tako se u našoj riječkoj gimnaziji taj svečani čin, polaganja mature-ispita zrelosti, zbilo školske godine 1853./54.,²¹ da bi sljedeće godine to pravo stekle varaždinska i osječka gimnazija te 1855. godine i vinkovačka gimnazija. Neke dosadašnje šestorazredne gimnazije, prema zakonu, svedene su na četverorazredne, odnosno donje ili male gimnazije.²²

Germanizacija gimnazija 1853./54. godine bila je težak udarac hrvatskome jeziku i kulturi, koji je bio u uporabi u gimnazijama kao nastavni jezik od školske godine 1849./50. Profesori u svim gimnazijama, od stručnjaka za svoj predmet sada su se pretvorili u puke prevoditelje, kako je to istaknuo u zapisniku Nastavničkog vijeća 5. srpnja 1860. Kraljevske više gimnazije u Rijeci, Vinko Pacel, profesor matematike, fizike i hrvatskoga jezika, a poslano ministru Thunu, "...da su rezultati nastave na riječkoj gimnaziji katastrofalni zbog kaosa što su ga prouzročile naredbe o nastavnom jeziku, gdje su učenici učili nepoznati jezik (njemački) posredstvom nepoznatog jezika (pučka škola - talijanski). Prema Pacelu, prije nego što znaju misliti, učenici su zaglupljeni učenjem tolikih jezika (latinski, grčki, talijanski, njemački...), ali ne i svoj materinji hrvatski jezik..."²³

Prvi ispit zrelosti – matura u našoj gimnaziji

Kako je već ukazano, prvi ispit zrelosti u našoj gimnaziji zbilo se školske godine 1853./54. Osmi razred gimnazije završilo je 27 učenika, jedan privatist i dvojica eksternista, međutim, svi učenici nisu pristupili maturi. Možemo pretpostaviti da se većina učenika opredijelila za činovničku službu, a ne za studiranje. Kao najbolji maturant – *zreo s odlikom* – bio je Marijan Derenčin, domoljub, pravnik, dramaturg, sabornik i začetnik ideje o izgradnji zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu...

Razlozi su sigurno bili i materijalne prirode ili želja ove većine gimnazijalaca da se što prije domognu životne sigurnosti. Oni učenici, koji su se odlučili za polaganje ispita zrelosti i s uspjehom završili osmi razred, pristupili su ispitu, a njih je bilo 13 i dva eksternista, da bi polagali maturu pred

20 dr M. Gross, Počeci moderne Hrvatske, Globus/Zagreb

21 Arhiv PSHG u Rijeci - Spisi 1895.- Izvješće 1853./54.

22 Dragica Gršić, Kraljevska gimnazija karlovačka (1766.-1884.), Karlovac, 2007.

23 dr M. Gross, Počeci moderne Hrvatske, Globus/Zagreb

profesorskom komisijom na čelu s državnim školskim inspektorom.²⁴ Od navedenih maturanata, trojica nisu položila ispit na prvom roku ispita zrelosti.

Učenici su u osmom razredu imali ove predmete, koji su bili i maturalni predmeti: *vjeronauk, latinski jezik, grčki jezik, talijanski jezik, njemački jezik, hrvatski jezik, geografija i povijest, matematika, filozofija s propedeutikom, prirodopis*. Komisiju su činili: ravnatelj Gašpar Kombol, za latinski jezik, Andrija Rubessa, za vjeronauk, Ivan Mihić, za talijanski jezik, Aleksandar Mordifes, za grčki i njemački jezik, Ljudevit Slamnik, za zemljopis i povijest, Josip Accurti, za filozofiju, Vinko Pacel, za hrvatski jezik, matematiku i fiziku, dr. Antun Jarz, školski savjetnik i nadzornik.²⁵

Učenici – maturanti, ako su željeli polagati ispit zrelosti, dužni su bili dva mjeseca prije svršetka nastavne godine podnijeti podnesak ravnatelju gimnazije potpisan od oca ili skrbnika. Svaki lažni iskaz podrazumijevao je isključenje ili ponavljanje ispita. Učenik eksternist, koji nije ni javni ni privatni učenik, mora imati 18 godina, mora prije pristupa ispitu zrelosti položiti *predispite* iz gimnazijskog nastavnog programa i usmeno i pismeno. Ispit zrelosti dijeli se na pismeni i usmeni ispit. Pismeni ispit provodi se tjedan dana prije usmenog ispita. Pismeni dio sastojao se od prijevoda tekstova s latinskog i na latinski jezik, prijevoda s grčkog jezika na njemački/talijanski jezik i matematičkih zadataka. Usmeni dio mature sastojao se od ovih predmeta: *vjeronauk, hrvatski jezik, latinski jezik, grčki jezik, njemački/talijanski jezik, matematika, naravopis, povijest i zemljopis i filozofska propedeutika*.

Zaključnu ocjenu o zrelosti kandidata donosilo je jednoglasno ili većinom glasova ispitno povjerenstvo. Završna ocjena ispita zrelosti mogla je biti: *zreo s odlikom, zreo većinom glasova, zreo jednoglasno*, što se upisuje u svjedodžbu ispita zrelosti.

U slučaju neuspjeha na ispitu kandidat je mogao ispit ponavljati samo jedanput, kasnije dva puta i to iza dva mjeseca, pola godine ili nakon godinu dana.²⁶ Preporuka je nadležnih da na ispitima na maturi ne treba inzistirati na pojedinostima u znanju kandidata, nego samo na postignutom općem obrazovanju, na duševnoj snazi za shvaćanje i razumijevanje i na duševnoj dotjeranosti koja je uvjet za znanstvene studije.²⁷ Oni maturanti koji nisu pristupili ispitu zrelosti dobivaju svjedodžbu, ali bez ikakve naznake o ispitu zrelosti. Ovakva klasifikacija ispita zrelosti ostala je u uporabi, uz neznatne izmjene kod opisnih ocjena, do početka 20. stoljeća kada se smanjuje broj maturálnih predmeta pa se pismeno i usmeno polažu: *hrvatski jezik, latinski jezik, njemački/talijanski jezik, matematika* i usmeno: *povijest/zemljopis, fizika/prirodopis*. Početkom 20-ih godina 20. stoljeća uvodi se oslobađanje od mature ako je kandidat sve gimnazijske razrede i pismene radove maturálnih

24 Arhiv PSHG u Rijeci - Spisi 1895.- Izvješće 1853./54.

25 Arhiv PSHG u Rijeci - Spisi 1895.- Izvješće 1853./54.

26 Arhiv PSHG, Propisi za ispite....

27 Isto

predmeta položio s odličnim uspjehom. Ujedno se uvodi u gimnazijama *niži tečajni ispit ili mala matura* i *viši tečajni ispit ili velika matura*²⁸. To su nam potvrdili i bivši gimnazijalci, naši slavljenici, razumom i umom živahni, gospoda **Vladimir Jenko** (85. godina mature) sa svoje 102 godine, pravnik i sudac te **MAKS PEĆ** (75. godina mature) 96 godina života, inženjer i proslavljeni graditelj, prvenstveno mostova!!!

Stogodišnje postojanje osmogodišnjih gimnazija 50-ih godina 20. stoljeća doživljavaju temeljitu reorganizaciju. Uspostavljaju se obvezne osmogodišnje škole pa se niži razredi gimnazija postupno pretvaraju u više razrede osnovne škole, a gimnazije postaju četverorazredne srednje škole. Ispit zrelosti-matura i dalje je prisutna, samo što se kao maturalni predmet uveo ruski/engleski jezik i prirodopis/fizika.

Školske godine 1959./60. posljednja je generacija gimnazijalaca polagala ispit zrelosti uz neznatne navedene izmjene i dopune po stoljetnoj tradiciji/pravilima. Već sljedeće školske godine u gimnazijama je provedena reforma maturalnog ispita. Sada se polaže hrvatski jezik, pismeno i usmeno, te izborni predmeti: engleski jezik i matematika usmeno. Uslijedile su daljnje promjene pa se školske godine 1963./64., pored navedenih predmeta i povijesti, uvodi *Maturalni rad*. Ovaj sustav maturalnog ispita u primjeni je s ciljem dokazivanja učeničke zrelosti i pristupa fakultetima do sadašnje generacije gimnazijalaca koja će se vjerojatno vratiti stoljetnoj maturi uz tehničku potporu suvremene tehnologije.

Zaključak

Sagledavajući sve činjenice u svezi s *maturom - ispitom zrelosti* uopće, dolazimo do zaključka da je to najbolja provjera stečenog znanja na kraju gimnazijskog školovanja. U kakvu god obliku ona bila, nama je učenicima jasno da danas više ne možemo srednjoškolsko obrazovanje zamisliti bez nje. Nakon provedenih provjera i istraživanja u našem gimnazijskom arhivu i dostupnoj literaturi, sretni smo što smo se prihvatili ove teme jer smo doznali mnoštvo zanimljivih činjenica vezanih uz gimnazijski sustav pa tako i prošlost mature - ispita zrelosti. Radom u gimnazijskom arhivu dobili smo na uvid i brojne sudbine đaka – maturanata koje je dotakao taj važni životni ispit, ispit zrelosti. Fascinantno je gledati tu vremensku lentu kroz koju se oblik mature i te kako mijenjao, a u isto vrijeme znati da nas sutra čeka isto što i naše kolege prije 155 godina. Da, zaista je već prošlo 155 godina od prelaska sa šestog u sedmi razred, a potom i na osmi razred u našoj gimnaziji, a onda i prva matura. Toliko vremena funkcioniramo na sličnom načelu i uvijek nas ta finalna provjera znanja iznova vraća onom "Non scholae sed vitae discimus."

Nakon što položimo taj ispit, ispit zrelosti, vjerojatno ćemo shvatiti da smo sve ove godine učili za sebe. Tada ćemo izići iz jedne ustanove, naše gimnazije, bogati znanjem i pripravnici za daljnju životnu borbu.

Ispit zrelosti - matura nama pruža ohrabrenje zakoračiti na prvu stepenicu života odraslih i svega što on nosi. Koliko god se vremena mijenjala i koliko god svijet ide naprijed, znamo da jedna stvar ostaje ista i svi je moramo proći, a to je matura. Kao što je bivšim maturantima državna matura bila jamstvo upisa na fakultete, tako bi trebala biti i nama, odnosno, nakon što je prođemo i steknemo srednju stručnu spremu, omogućila bi nam daljnje unapređivanje i usavršavanje našeg znanja odlaskom na fakultet.

Još za vrijeme Kraljevine SHS u školstvu je postojala i mala i velika matura. Dakle, mala matura slijedila je nakon završene četiri godine gimnazijskog školovanja, a velika poslije sljedeća četiri razreda gimnazije. Mala matura danas bi bila završetak osnovne škole, a velika bi bila završetak gimnazijskog obrazovanja. Današnje generacije gimnazijalaca, uz stečene ocjene i maturu, za upis na fakultet, nažalost, moraju polagati prijamni ispit. Znači li to da će sada obnovljena matura budućoj generaciji omogućiti prolaz u budućnost - fakultet, kao prvim maturantima naše gimnazije? Ako danas zanemarimo četiri godine rada i učenja u gimnaziji i oslonimo se samo na taj *budući ispit - maturu*, kao dokaz stečenog znanja, može li on izmjeriti naš potencijal i treba li on uopće biti jedino mjerilo našeg znanja ili samo još jedan obrazac koji nam može pomoći ili odmoći, ali ne i donijeti konačnu presudu naše budućnosti? Mislimo da može. Zašto? Zato što je to objektivan oblik vrednovanja. Dakle, sve učenike jedne generacije ocjenjuje se prema istim kriterijima i svi dobivaju jednaku šansu za upise na željene fakultete. A uz to, otvara se i mogućnost pokazivanja retoričkih sposobnosti u obrani maturalnog rada. Ona nije izostavljena u sutrašnjem obliku državne mature, samo je pomaknuta na prvo polugodište 4. razreda tako da se sve može stići.

Izvori:

1. *Entwurt der Organisation der Gymnasien...*, Hrvatski školski muzej, Zagreb
2. *Osnova temeljnih pravilah javnog podučavanja za Hrvatsku i Slavoniju*, Hrvatski školski muzej, Zagreb, Hrvatski školski muzej, Zagreb
3. *Izvješće Kraljevske više gimnazije*, šk. godine 1853.-54. Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
4. Arhiv, *Statut Kraljevske više gimnazije u Rijeci*, Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
5. Arhiv, *Matične knjige šk. godine 1853./54.*, Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
6. Arhiv, spisi za 1895. godinu, Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
7. Arhiv, Propisi za ispite zrelosti šk. godina 1910. Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci

8. Arhiv, Zapisnici Višeg tečajnog ispita šk. godine 1928.-1933. Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci

Literatura:

1. Grupa autora. *Izložba Klasične gimnazije u Hrvatskoj*, Hrvatski školski muzej, Zagreb, 2007.
2. Dragica Gršić. *Kraljevska gimnazija Karlovac (1766.-1884.)*, Karlovac, 2007.
3. Dr. Mirjana Gross. *Počeci moderne Hrvatske*, Globus/ Zagreb, 1984.
4. Dr. Andrija Rački. *Iz prošlosti sušačke gimnazije, prigodom tristogodišnjice (1627.-1927.)*, Sušak
5. Antun Cuvaj. *Građa za povijest školska kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, Zagreb, 1910.-1913.

FINAL EXAMINATION – MATURITY EXAMINATION on the School's 155 th anniversary

Summary: The study describes historical development of secondary education, particularly accentuating the middle of the 19th century as the period of introduction and embedment of the school-leaving examination, referred to as maturity examination, after which the students were prepared for higher education.

The mentioned examination was introduced gradually not only because of political influences but also because of the lack of teaching staff .

A very important part in the instructional process of the time was the students' code of conduct – considered crucial for their personal growth as well as for the public welfare.

The research was carried out in the archives of Prva sušačka hrvatska gimnazija in Rijeka and the Croatian School Museum in Zagreb. Literature was consulted and living students of that time interviewed.

Key words: secondary school, school-leaving examination, subject teaching, conduct.

Author: Ratko Dušević, prof., Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
učenici: Ana Dujmović, Tara Grbčić i Goran Casalonga, IV. razred

Review: *Život i škola*, br. 22 (2/2009.), god. 55., str. od 215. do 226.

Title: Matura – ispit zrelosti ...155. obljetnici...

Categorisation: stručni rad

Received on: 2. rujna 2009.

UDC: 371.279.89:373.54
373.018.26

Number of sign (with spaces) and pages: 25.518 (:1800) = 14.176 (: 16) = 0,886